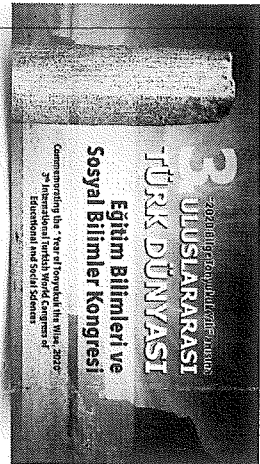

TÜRK EĞİTİM-SEN VE ULUSLARARASI AVRASYA EĞİTİM SENDİKALARI BİRLİĞİ (TAESEB)
TURKISH EDUCATION-SYNDICATE AND INTERNATIONAL EURASIA EDUCATIONAL SYNDICATES UNION (TAEESU)

DR İLYAS PÜR

Türk Eğitim-Sen ve Uluslararası Avrasya Eğitim Sendikaları Birliği (TAESEB) tarafından 2020 Bilge Tonyukuk Yılı Anısına "12-14 Kasım 2020 tarihinde Ankara/Türkiye'de çevrimiçi platformlar üzerinden düzenlenen "3. Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi"ne sözlü sunumunuzla katılımınız bizi onurlandırmıştır. Çalışmalarınızda başarılar dileriz.

We have honored with your oral presentation in the 3rd International Turkish World Congress of Educational and Social Sciences, in memory of Tonyukuk, the Wise, organized by the Turkish Education-Syndicate and International Eurasia Educational Syndicates Union (TAEESU), via online platforms in Ankara/Türkiye, on 12-14 November 2020. We wish you success in your scientific studies.

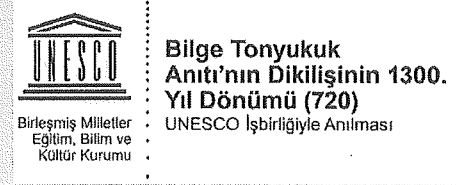
Talip GEYLAN
Türk Eğitim-Sen ve Uluslararası Avrasya Eğitim Sendikaları Birliği (TAESEB) Genel Başkanı
Chairman of Turkish Education-Syndicate And International Eurasia Educational Syndicates Union (TAEESU)

3. "2020 Bilge Tonyukuk Yılı" anısına ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI

Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi

Commemorating the "Year of Tonyukuk the Wise, 2020"
3rd International Turkish World Congress of
Educational and Social Sciences

5. CİLT / VOL

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER / SOCIAL AND HUMANITIES

12-14 KASIM / NOVEMBER 2020

ANKARA / TÜRKİYE

5. CİLT / VOL

**SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
SOCIAL AND HUMANITIES**

EDİTÖR

DOÇ. DR. M. HANEFİ BOSTAN

ANKARA / TÜRKİYE

ARALIK-2020

Eraslan, Kemal, "Giriş", *Divân-ı Hikmet Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1991.

Eraslan, Kemal, *Divan-ı Hikmetten Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1991.

<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,12034/marifet-kapisi.html>.

Kartal, Ahmet, "Ahmed-i Yesevi'de Kişiyi Allah'tan Uzaklaştıran Bir illet: Riya", *I. Uluslararası Hoca Ahmed Yesevi Sempozyumu Bildirileri*, Merkez Repro Basım Yayın, Ankara, 2017, ss. 457-474 .

Köprülü, M. Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, ALFA, İstanbul, 2014.

Ocak, A. Yaşar, "Anadolu Türk Sûfliğinde Ahmed-i Yesevî Geleneğinin Teşekkülü", *Milletlerarası Ahmed Yesevî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 1992, s. 75

Özköse, Kadir, "Ahmed Yesevi ve Divan-ı Hikmet", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, yıl: 7 [2006], sayı: 16, ss. 293-312.

Şengün, Necdet, "Divan-ı Hikmette Dil, Muhteva ve Anlatım Hususiyetleri", *Diyanet İlmî Dergi*, Cilt: 52, Sayı: 4, 2016, ss. 129-146

Temizkan, Mehmet, "Ahmed Yesevi'deki Nefs Kavramı Üzerine Bir İnceleme", *Geçmişten Geleceğe Hoca Ahmed Yesevi Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, Şenyıldız Yay., İstanbul, 2016, Cilt: II, ss. 829-842.

YAZICI, Nesimi, "Hoca Ahmed Yesevî Döneminde Türk-İslâm Kültürünün Oluşum Ve Gelişimi Üzerine Bazı Düşünceler", *Yesevilik Bilgisi*, Ahmet Yesevî Vakfı Yay., Ankara, 1998, 65-77.

Yesevi, Hoca Ahmed, *Divân-ı Hikmet*, Haz. Hayati Bice, TDV, Ankara, 2009.

Yücel Çetin, Ayşe, "Ahmed Yesevi'nin İdeal İnsan Arayışı", *Geçmişten Geleceğe Hoca Ahmed Yesevi Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, Şenyıldız Yay., İstanbul, 2016, Cilt: I, s. 229.

TÜRK TOPLUMUNDA DİNİ BAYRAMLARIN SOSYO-PSİKOLOJİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Dr. İlyas PÜR/ Milli Eğitim Bakanlığı, Yenişehir Mersin Anadolu Lisesi/0535
3088396

ÖZET

Toplumları oluşturan en önemli faktörlerden biri olan kültür, toplumların hem maddi hem de manevî değerlerinin bütünüdür. Örf ve âdetler, gelenekler ve dinî etkinlikler bir milletin geçmişten günümüze süregelen kültürel değerleridir. Bu açıdan bakıldığında toplumların var oluşlarının sosyal dokusunu onların gelenekleri ve kültürel mirasları oluşturmaktadır. Kültürel ve dinî faktörlerden biri olan bayramlar, devlet ve toplum hayatının vazgeçilmez unsurlarıdır. Dinî bayramlar toplumların kendi içinde varlığını devam ettiren birey ve toplumun bütün fertleri tarafından kabul gören ve halkın katıldığı sosyo-psikolojik ortak değerlerdendir. Bu sebeple dinî bayramlar, bireyler arasında karşılıklı sevgi, hoşgörü ve anlayışın kök saldıgı gündür. Yine dinî bayramlar, birlik ve beraberlik bağlamında millet ruhunun ve bilincinin şekillendiği, güçlendiği önemli bir gündür. Ayrıca dinî bayramlar geçmişten günümüze Türk Dünyasını birbirine bağlayan kültürel miraslardır.

Bayramların ilk olarak kutlanması Hun ve Göktürk devletlerine kadar uzanmaktadır. Bu devletler bayramlarda kurban kesmişler ve at yarışları düzenlemişlerdir. Daha sonra bu bayramlar bu devletlerin resmî törenleri olmuştur. Bayram kavramı, Kaşgarlı Mahmut'un XI. Yüzyıl Türk Dünyası'nı anlattığı eserinde; "sevinç ve eğlence günü" olarak tanımlanmıştır. Bayramlar dinî, toplumsal ve psikolojik açıdan özel bir anlamı olan, belli bir zaman dilimine ait ve birlikte kullanılan özel günlerin adıdır.

Bayramlar, Türk Dünyasını birbirine yakınlaştıran sosyo-psikolojik bir bağ olarak dinî ve kültürel açıdan araştırılması gereken bir konu idi. Bu düşünce ile "Türk toplumunda dinî bayramların sosyo-psikolojik açıdan incelenmesi" hususunu bildiri konusu olarak seçtik ve elimizden geldiği kadar bu konuyu aydınlatmaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Türk, Bayram, Din, Psikoloji.

The Examination of Religious Holidays in Socio-Psychological Perspective in Turkish Society

ABSTRACT

Culture, one of the most important factors that make up societies, is the whole of both material and moral values of societies. Customs and traditions, traditions and religious activities are the cultural values of a nation from past to present. From this point of view,

the social fabric of societies' existence constitutes their traditions and cultural heritage. Holidays, which are one of the cultural and religious factors, are indispensable elements of state and social life. Religious holidays are the socio-psychological common values that are accepted by the individual and all the members of the society, and which the people participate in. For this reason, religious holidays are the day when mutual love, tolerance and understanding take root among individuals. Religious holidays are an important day in which the spirit and consciousness of the nation are shaped and strengthened in the context of unity and solidarity. In addition, religious holidays are cultural heritages connecting the Turkish World from past to present.

The first celebration of the holidays extends to the Hun and Göktürk states. These states sacrificed on holidays and organized horse races. Later, these holidays became the official ceremonies of these states. The concept of the holiday is the XI of Kaşgarlı Mahmut. In his work that tells the Century Turkish World; It has been described as "joy and fun day". Holidays are the names of special occasions that have a special meaning in religious, social and psychological terms, belong to a certain time period and are used together.

123

Holidays were a topic that should be explored religiously and culturally as a socio-psychological link that brought the Turkish World closer together. With this in mind, we chose the subject of "the examination of religious holidays in socio-psychological perspective in Turkish society" as the subject of the paper and we tried to enlighten this issue as much as we can.

Key Words: Turk, Holidays, Religious, Psychology.

GİRİŞ

Bayramlar toplumun fertlerini diri tutan ve millet olma şuurunu sağlayan en önemli faktörlerden birisidir. Aynı zamanda bayramlar ulusun millî birlik ve beraberlik duygularını perçinleştirerek aile ve millet olma bilincini yükseltmektedir. Zira bayramlar gelecek olan nesillere bu değerlerin çok iyi bir şekilde aktarılmasını ve onlara bu değerlerin önemli olduğunu gösterir. Bayramlarda organize edilen oyun ve eğlenceler yeni değerler ile birlikte bütünleşerek geçmişten günümüze kadar ulaşmıştır.

Türk toplumunda bayram günleri sevinç, mutluluk, saygı ve birliktelik gibi duygularla ifade edilir. Bayram kutlamalarının tarihi ise Hun ve Göktürklere kadar uzanmaktadır. Bu devletler bayramlarda kurban kesip at yarışları düzenlemişlerdir. Ayrıca Türk toplumunda bayramlar devletin resmî töreniydi. Bu nedenle eski Türk toplumu köklü değerlere sahiptir. Bu değerlerin tümüne *töre* denmiştir.

1. Bayram Kavramı

Kaşgarlı Mahmut'un tespitine göre "sevinç ve eğlence günü" anlamına gelen bayram dinî veya millî bakımdan özel ve önemi olan ve birliktelikle kutlanan gün olarak karşımıza çıkmaktadır (Cabul, 2019, s. 10). Bayram kelimesinin Arapçası, sözcüklerde "âdet halini alan sevinç ve keder; bir araya toplanma yönü, anlamlarıyla karşılanan "id (et-ıyd)" kelimesinin aslının ise "ıvd" olduğu ve "tekrar dönmek" anlamı taşıdığı bilinmektedir. Bu durum ibnü'l Arâbî ve Zebîdî gibi zamanın dilbilimcileri tarafından "o her yıl yeni bir sevinçle döner" şeklinde yorumlanarak mevsimlerin dönmesine bağlanmaktadır. Araplar'ın en büyük bayramı "Hac"dır. Arapça'da "ziyaret etmek" şeklinde de açıklanan "hac" (geri dönme, tekrar gitme") kelimesi ibranîce'de "bayram" anlamında kullanılmaktadır. Öte yandan Hac ibadetinin en önemli rükunlerinden biri tavaftır. Bu rükunün diğer adı ise "devr" kökünden türeyen "devâr" dır. "Devâr" kelimesinin de anlamı "bir şeyin etrafında dönme, dolanma"dır. Böylece tarihin ilk çağlarından beri Arabistan Yarımadasının en önemli kültür merkezi olan Kâbe'nin etrafında dönme ibadetine, hepsinin de kelime anlamı "dönme" olan Hac, id, tavaf ve devâr adlarının verildiği görülmekte ve bunlarda zamanla "id" kelimesinin Arapça, Süryanice ve ibranîce'de, Hac'ın ise, yalnız ibranîce'de "bayram" anlamını kazandığı anlaşılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de ise bir kez tekrarlanmıştır (Erdem, 1992, s. 257).

Bayramlar, temellerini grup hayatından alan kollektif bir olgu olarak takvime bağlı günlerde topluluk tarafından paylaşılan ve millet kimliğinin dışa vurulduğu çok amaçlı yahut çok işlevli ve karmaşık yapılara sahip davranış kalıplarını içeren kültürel biçimlerdir (Demirci, 2008, s. 4).

2. Türk Toplumunda Bayramlar

Tarihsel süreçte bayramlar, Türk kültüründe oldukça önemli bir yere sahip olan unsurlar olarak yer almıştır. Esasen Oğuz Türkçesindeki, "halk arasında gülme ve sevinme, bir

yerin ışıklarla ve çiçeklerle bezenmesi ve orada sevinç içinde eğlenilmesi” anlamını taşıyan “bedrem” veya “behrem” kelimelerinden türetildiği düşünülen *bayram* sözcüğü, ülkemizde uzun yıllar Arapçada “tekrar dönmek” anlamında kullanılan “iyd” kelimesi ile birlikte kullanılmıştır. Bayram kelimesinin diğer Türk milletlerindeki etimolojisi incelendiğinde, kelimenin “bezm” ve “ram” kelimelerinin “neşeyle eğlenme meclisi” anlamını ifade edecek şekilde birlikte olarak kullanılması ile doğduğu düşünülmektedir. Kelime, birçok Türk Dünyası devletlerinde aynı şekilde kullanılmaktadır. Örneğin; Azerbaycan, Tataristan, Türkmenistan, Özbekistan ve Uygur devletlerinde “bayram”, Kazakistan ve Kırgızistan’da ise “meyram ya da mayram” olarak kullanılmaktadır. Bayram karşılığı olarak söz konusu coğrafyalarda aynı anlamı ifade eden ve yoğun olarak kullanılan diğer bir sözcük ise “toy” sözcüğüdür. Bu özelliği ile bayramların tüm Türk devletlerini kuşatan bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir (Evirgen, 2019, s. 14-15)

Çin devlet kayıtlarına göre Türklerin gerçekleştirdikleri ilk bayram kutlamalarının M.Ö. 450 yıllarına kadar uzandığı bilinmektedir. Bu bayramlarda Türk kavimleri büyük törenlerle kurbanlar kesip, şarkılar söyleyerek eğlenmişlerdir. Benzer şekilde aynı kayıtlarda Hunların ve Göktürklerin Mayıs aylarında bolca kımız içerek, at yarışları gerçekleştirerek, şarkılar eşliğinde büyük bayram kutlamaları gerçekleştirdiklerine dair bilgiler de yer almaktadır. Söz konusu bayramların sadece yerel olarak değil tüm Türk coğrafyasında genel olarak kutlanıyor olması ilgi çekicidir. Bunların dışında Uygurlar ve Kırgızların Mart ayında düzenledikleri büyük bayram kutlamalarının varlığı da not edilmiştir. İlkbahar yağmurlarının başlaması, dolayısıyla ilk tohumların toprağa atılması, ilk ürünün toplanılması, hasat ve bağ bozumu gibi tarımla ilgili nedenlerle bayramlar kutlanmıştır. Dinî bayramların dışında kazanılan yeni zaferler, eski zaferlerin yıl dönümleri, hükümdar ailesinde meydana gelen evlenme ve doğum gibi olaylar, yeni tahta geçme hadiseleri de kutlanan bayramların ana temaları ve vesileleri olmuştur. Geleneksel olarak Türklerde kutlanan bayram festivallerinde büyük eğlenceler düzenlenmesi ve ziyafetler verilmesi yaygındır. Bayramlarda Türklerin bir millet olma şuru taşıdıkları görülür. Eski Türklerin inanç sistemi Şamanlık’tır ve bu sistemde de ahiret inancı vardır. Bayramlar, ahiret inancı gözetilerek tanrıya kurbanlar sunulması için de bir vesiledir. Törenlerde şamanların dans ederek ayin yaptıkları ve ruhlarla temas ettikleri

bilinmektedir. Bayram ve törenlerde şamanların varlığı ve önemli konumları da dikkat çekmektedir (Evirgen, 2019, s. 14-15).

Bayram kutlamaları geleneği, Hunlardan beri vardır. Her yılbaşında Hun yöneticilerinin Tanhu'nun otağında toplanıp, Yer ve Gök Tanrılarına kurban kestikleri bilinmektedir. Göktürklerde de Gök Tanrı'ya ve Yerin ruhlarına kurban kesilerek Ötüken'de atalarının çıktığı Mağara'ya gidilerek törenler yapılmıştır. Eski Türk toplumlarında bayramın kendisi, kutlanılma biçimi kadar, bayramın kutlandığı mekânın özellikleri de dikkat çekici olmuştur. Genellikle bayram yerleri çiçeklerle süslenir, gece yapılacak törenler için çıra, kandil veya meşalelerle aydınlatılır. Söz konusu süsleme ve aydınlatma unsurlarının özellikle dini olmayan bayramlarda gerçekleştirilmiş olması dikkat çekicidir. Ayrıca bayramın niteliğine göre giyinmek de önemli olarak addedilmiş, özellikle kırmızı, yeşil ve sarı renkler tercih edilmiştir. Bayram yerinin süslenmesinde olduğu gibi, bayramda kurban edilecek veya yarıştırlacak hayvanların da süslenmesine ya da boyanmasına genel olarak rastlanmaktadır (Evirgen, 2019, s. 14-15). Hun ve Göktürk geleneklerinde de görüldüğü gibi Türkler, bayram ve festivallere önem veren, bu günlerin ruhuna ve havasına uygun eylemlerde bulunmuşlardır. Türkler, bayram ve festivallerde giyimlerine, bayram yerlerinin süslenmesine önem vermişlerdir. Ayrıca bayram süslemeleri, yarışmaya sokulan hayvanlar için de yapılmıştır. Hayvanlar çeşitli boyalar, kınalar, boncuklar, nazarlıklar, türlü renklerde, desenlerde kumaşlarla süslenmiştir (Yüksel, 2011, s. 3).

3. Türk Toplumunda Dinî Bayramlar

Dinî bayramlar bir kültüre sahip tüm bireylerin bütünleşmesini ve muhabbetinin geliştirilmesini hedefler. Dini bayramların en belirgin özelliği eş, dost ve akrabaların birbirlerini ziyaret ederek bir araya gelmeleridir. Bir kültürün yaşamış tarzı olarak düşünüldüğünde ise dinî bayramlar, her bayram öncesi hanelerin bayram temizliği ve bayram tatlılarının yapılması gibi hazırlıklar ile karşılanır. Bazen şehirde yaşayanlar bayram günlerini bir fırsat unsuru bilerek, köylerde yaşayan büyükleri ve akrabaları ziyaret ederler. Gençler kendilerinden büyük olan yaşlıların ellerini öperek onların dualarını alırlar. El öpen küçüklere para ve hediye vermek de bu kültürün en önemli

özelliklerindedir. Ziyarete gidilen evlerde ise şeker, lokum, baklava, kahve eğer Kurban Bayramı ise yapılan kavurmadan ikram etmek geleneklerdendir (Cabul, 2019, s.10).

Türklerin İslamiyet'ten önce Orta Asya'da kendilerine özgü bir yaşam biçimleri ve inançları olduğu gibi, kendilerine özgü bayramları ve festivalleri de olmuştur. Bu bayram ve festivallerin temeli, inançla ilgili davranışlara ve topluca yapılan eğlencelere dayanır. İslamiyet'e geçiş ile birlikte islamiyet öncesine ait inanç ve davranışlarını tamamen terk etmeyen Türkler, bu yeni yaşam biçimini, bayramlara ve kutlamalara da katabilmiştir. Dinî bayramlarda (Ramazan ve Kurban Bayramı) gerçekleştirilen çoğu gelenek; eski Türk inanç sistemi ve yaşam tarzı ile islam dininin bütünleştiği bir noktada karşımıza çıkmaktadır (Yüksel, 2011, s. 3).

Türkler, İslamiyet'le birlikte eski bayram âdetlerini muhafaza etmekle beraber islam dininin getirdiği Ramazan ve Kurban bayramlarına önem ve kutsiyet vermeyi dinî bir görev saydılar. Osmanlı Devletinde sarayda *cülus* merasiminden sonra en önemli kutlamalar Ramazan ve Kurban bayramları olmuştur. Padişahlar öncülüğünde Sultan Ahmet veya Ayasofya camilerinde bayram namazları eda edildikten sonra başlanan kutlamalarda bazı ramazan bayramlarında şenlikler dahi yapılmıştı. Kutlamalar Fatih Sultan Mehmet zamanında düzenli bir hale getirilmişti. O, Kanunnamesinde bayram günleri divan meydanına taht kurulup çıkılması ve yüksek rütbeli memurlarına el öptürmeyi emretmiştir. Ramazan bayramları, II.Abdülhamid zamanında daha sade bir biçimde kutlanmıştır. Bayram arife günü top atışlarıyla başlamış, son gün ikindi namazı vakti atılan yeni topla sona ermişti (Üçüncü, 2016, s. 764).

İslam alimlerinin bazılarının göre, bayramlara önceden hazırlanılması, bu günlerde güzel ve temiz elbiselerin giyilmesi, boy abdesti alınması, dişlerin fırçalanması, güzel kokular sürülmesi, güler yüzlü olunması, namazdan önce Ramazan Bayramında hurma vb. tatlı bir şey yenilmesi, kurban bayramında ise ilk olarak kurban etinden yenilmesi, namaza mümkünse yürüyerek gidilmesi ve dönüşte başka bir yolun kullanılması, çokca sadaka dağıtılması, fitrenin namazdan önce verilmesi ve namaza giderken tekbir getirilmesi *mendup* (Peygamberin bazen yapıp bazen yapmadığı şey) sayılmıştır (Şahin, 2011, s. 69).

4. Türk Toplumunda Dinî Bayramların Sosyo-Psikolojik Özellikleri

Bayramlar, gittikçe mekanikleşen ve değerini işlevle ölçülerek nicel hale geldiği dünyada, mânâ etrafında bütünleşmenin en önemli kaynağı ve ahenkli tecellisidir. Mânâ etrafındaki bütünleşme maddi olduğu kadar manevi bakımdan da birlik doyumunu olarak göze çarpmaktadır. Mantıklı bütünleşme durumunda, çeşitli unsurlar sadece bir işlev icabı değil, daha ziyade ihtiva ettikleri öz karakter itibariyle birbirlerini tamamlamaktadırlar (Tatar, Tatar, 2015, s. 194). O halde bayram bir bütünleşme, sevgi ve dayanışma vesilesidir. Öyle ki bayram, halayların bir başka çekildiği gündür, insanların birbirlerini yüreklerine sardıkları gündür. Bu günde muhabbet yüreklerden taşar; ses olur, nefes olur, bedende hareket olur. Kırgınlık, husumet, acı ve gözyaşı elbiseleri bedenden çıkarılır, muhabbetin ateşine atılır (Tatar, Tatar, 2015, s. 199).

Yılda bir iki defa da olsa aynı yörenin insanların bir araya gelmesi, millî birlik ve beraberliğimiz açısından da önemli bir olaydır (Tan, 2004, s.128). Ramazan ayı köylerde daha coşkulu ve heyecanlı geçmektedir. Ramazan'dan bir gün öncesine *Arapa* (Arefe) günü denir. *Arapa* günü sabah namazından sonra; topluca mezarlıklar ziyaret edilir, Kur'an okunur, dualar edilir. Bazıları yakınlarının mezarına onların hayattayken sevdiği yemekleri bırakırlar. Kimileri de mezarların üzerine mum yakar. Kadınlar da ayrıca gidip mezarları ziyaret ederek Kur'an okur, dualar ederler. Mezarlık ziyaretinden dönen cemaat bir yıl içerisinde ölen kimselerin yakınlarını ziyaret ederler. Orada hazırlanan sofradaki ekmekten yerler ve ölenler için Kur'an okuyup dua ederler (Kutlu, 2007, s. 141).

Günümüzde mevrıs, nevrız, novruz, nooruz, navrız, mart dokuzu, nevrız sultani, seyil eğlenceleri, Ergenekon bayramı, noyruz gibi adlar altında ve istisnasız bütün Türk boyları arasında şekilde ufak tefek farklılıklar olmakla birlikte özde hiçbir değişikliğe uğramadan asırların ötesinden süzülüp durula durula günümüze kadar gelen bu bayram, Türk gücünü ve Türk ruhunu bütünleştiren en kadim ve en anlamlı millî bayramımızdır. Zaman zaman kesintiye uğratılmış olsa da, bu bayram bir istiklal sembolü gibi özellikle Anadolu dışındaki Türk boyları arasında da daha canlı ve anlamına yakışır bir şekilde kutlanmaktadır (Makas, 1990, s. 227).

Ramazanın sonunda yapılan bayramlar ibadetlerin ilk karşılığıdır. Dinî bayramlar için yazılan şiirler, mevsimine göre gidilen ziyaretler, bayramlaşma törenleri, hediyeleşmeler; bahşiş vermeler ve gidilen mesire yerleri bayram için önemli etkinliklerdendir. Çocukların sevinçleri, bayramlık elbiseler, el öpme bahşişleri, bayram yerleri, salıncaklar,

dönme dolaplar, hokkabazlar, atlıkarıncalar, at ve araba sefaları, karagöz ve orta oyunu seyirleri yine bayramlar için önemli görülen faaliyetlerdendir (Bilgin, 2003, s. 449).

Müslümanlıkta Ramazan ve Kurban bayramlarının islam dini açısından da önemi büyüktür. Aynı zamanda sosyolojik açıdan da bayramlar Türk kültürü içerisinde kendine önemli bir yer edinmiştir. Dinî bayramlar aileleri ve akrabaları, esasen tüm toplum bireyleri arasındaki birlik ve beraberliği, dayanışmayı sağlamaktadır. Geleneksel bayram “aile, mahalle, köy ve hatta tüm milletin fertlerini esas alan” halk bayramlarıdır (Bayır, 2019, s. 54).

Türklerde bayram geleneği içerisinde var olan, örf ve âdetlerimizde hazırlık dönemi içerisinde temizliklerin yapıldığı, yeni elbiseler alındığı, özel yiyecek ve içeceklerin hazırlandığı bilinmektedir. Bayram günlerinde ise ataların ruhunu yâd etmek amaçlı, mezarlık ziyaretlerinin yapıldığı, geçmişten gelen atalar kültürünün yaşatıldığı da bir göstergesi olmuştur. Bayram günlerin de eş dost ziyaretleri, kır gezileri ve eğlencelerde düzenlenmektedir. Bütün bu gelenekler, Türk bayramlarının vazgeçilmezleri arasındadır. Bayramlarda yapılan yardımlaşma, sevgi ve şefkat duygularının çoğaldığı günlerdir. Bayram günü yapılan yardımlar, paraca fakir, çalışamayacak durumda olan insanlara, yetimlere; onları kırmayacak şekilde yapılmaktadır. Yardımlaşma, toplumda daima birlik ve dayanışma anlayışı içinde olmuştur (Demirci, 2008, s. 139).

SONUÇ

Nihayetinde bayramlar bir kültürün korunması, yaşatılması ve aktarılmasının en canlı örnekleri olurken; toplumun neredeyse tamamının katıldığı bir kültür alışverişi günleridir. Türk milletinin meydana gelmesinde din, dil, gelenek, örf ve âdetlerin büyük önemi bulunmaktadır. Geçmişten günümüze kadar kutladığımız bayramlar bir sevinç, eğlence ve bir araya gelme gibi mânâlara gelmiştir. Dinsel bayramlar Türk halkı üzerinde derin izler bırakmış ve bazen de gelenek olarak kutlanmıştır. Türk milletinin öteden beri kutladığı bu bayramlar, dönemin getirdiği şartlar içerisinde millet olma bilincinin kazanıldığı, insanları birbirine yakınlaştırdığı, toplumun birlik ve beraberliğini artırıcı özelliği ile kültürel değerlerimizden biri haline gelmiştir.

Türk tarihine baktığımızda bayramların dinsel bir olay, padişahın tahta çıkışı, herhangi bir doğa olayı veya tarihi bir dönüm gibi nedenlerle ortaya çıktığına şahit olmaktadır. Nitekim bayramlar, halkın bütün bireyleri tarafından kabul gören millî ve dinsel inançlardan, geleneklerden veya âdetlerden doğmuş ve ortak değerler olarak benimsenmiştir.

Eski Türk devletlerinde kutlanılan bayramlar, hem dinî bir bayram hem de millî bir nitelik taşımaktadır. Bu bayramlar, baharın gelişinin kutlandığı bayramlardır. Eski Türk toplulukları için baharın gelmesi ve doğanın canlanması, bir kurtuluş ve yeniden doğuş anlamına gelmektedir. Bu bayramlarda Türkler kendilerine has eğlencelerde düzenlemişlerdir. Bu eğlencelerde at yarışları, atlı oyunlar, güreş (at, deve, öküz), okçuluk, avcılık, binicilik gibi spor oyunları oynanmakta idi. Bu eğlencelerin yapılmasında elbette hayat tarzları da önemli olmuştur. Türk toplumları devletlerini ve milletlerini bağımsız, güçlü bir biçimde ayakta tutabilmeleri için, bayramlarda yaptıkları eğlenceler de bu yönde olmuştur. Eski Türk devletlerinde düzenlenen bayramların, ayrıca bir devlet töreni olarak rol oynadığını görmekteyiz.

KAYNAKÇA

Bayır, N. Y. (2019). *XIX. Yy' dan XX. Yy'a kadar Türkistan Coğrafyasında Bayramlar ve Kutlamalar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

Bilgin, A. A. (2003). Türk Edebiyatında Bayramlar ve Nevruz Bayramı. *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi* 85 (617), ss. 448-457.

Cabul, E. (2019). *Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Sözlü Tarih Deneyimleri: Geçmişten Günümüze Bayramlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Demirci, H. (2008). *Türk Kültüründe Bayram Anlayışı ve Türk Dünyasında Bayramlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Erdem, S. (1992). Bayram. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 5, ss. 257-259). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Evirgen, B. (2019). *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Ulusal Bayramlar ve Önemli Günler (1908-1950)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Kutlu, S. (2007). Kırgızistan'da Ramazan ve Dinî Bayramlar. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 42, ss. 137-164.

Makas, Z. A. (1990). Türk Bahar Bayramı Geleneği ve Nevruz. *Türk Millî Bütünlüğü İçinde Doğu ve Güneydoğu Anadolu Sempozyumu* (ss. 223-228). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Şahin, A. (2011). *Medyada Ramazan ve Dinî Bayramlar: Cumhuriyet Gazetesi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Tan, N. (2004). Karadeniz'in Güneyinde Kastamonu'da Dinî Bayramların Kazandığı Yeni Sosyal Boyutlar. *Folklor/Edebiyat*, 10(38), ss. 125-128.

Tatar, H. C. & Tatar, T. (2015). Türk Dünyasının Bayramı: Nevruz. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 215, ss. 193-205.

Üçüncü, U. (2016). İstikbal Gazetesine Göre Millî Mücadelede Trabzon'da Ramazan Ayları ve Dinî Bayramlar. *1. Uluslar arası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dinî Hayat Sempozyumu* (2.Cilt, ss. 763-779). İstanbul.

Yüksel, G. (2011). Kastamonu'da Dinî Bayramları Kutlama Gelenekleri ve bu Geleneklerin İnsan İlişkilerine Etkisi. *Akademik Bakış Dergisi*, 26, ss. 1-26.

